

dr inż. Ewa Baran

Katedra Polityki Gospodarczej
Uniwersytet Rzeszowski

Ośrodki wzrostu w regionie Polski Wschodniej

WPROWADZENIE

Przyczyny utrzymywania się, a nawet wzrostu różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego są zróżnicowane. Tkwią jednak przede wszystkim w osłabiającym się potencjale demograficznym, braku wykształconych ośrodków z funkcjami metropolitalnymi, słabszej urbanizacji, gorszej dostępności komunikacyjnej i transportowej, stosunkowo niskim kapitale ludzkim i społecznym, niskim poziomie przedsiębiorczości, niedostosowaniu i zapóźnieniu technologicznym i in. Polityka spójności UE, oparta na redystrybucji, nie równoważy negatywnych, opóźniających wzrost regionów zjawisk, ale zupełne odejście od niej może tylko wzmocnić tendencje różnicujące poziom rozwoju gospodarczego w krajach europejskich [Heffner, Gibas, 2011, s. 39]. Z tych względów kierowana jest pomoc finansowa wspierająca procesy rozwojowe do regionów o niskich wskaźnikach rozwojowych i zagrożonych marginalizacją społeczno-gospodarczą. Obecnie zwraca się uwagę na miejskie ośrodki wzrostu o znaczeniu regionalnym, które poprzez wykształcenie licznych funkcji oddziałują na rozwój swego otoczenia, tj. regionu.

Według klasycznej teorii polaryzacji ośrodek metropolitalny spełnia rolę bieguna wzrostu, oddziałującego wielopłaszczyznowo na otoczenie. Siła polaryzacji ośrodka metropolitalnego związana jest z koncentracją potencjału demograficznego oraz produkcyjnego i usługowego, natomiast zdolność otoczenia do poddawania się siłom polaryzacyjnym jest determinowana poziomem zurbanizowania i kształtem struktury gospodarczej [Strahl, 2006, s. 68].

Polityka strategicznej interwencji musi być nakierowana na istotne wzmocnienie potencjału i konkurencyjności tych zespołów miejskich, które uzupełniają sieć metropolii w strefach peryferyjnych, w szczególności w obszarach między nimi (regiony międzymetropolitalne). Przyspieszenie rozwoju takich regionów następuje przez ich centra – aglomeracje miejskie średniej wielkości, które mają przynajmniej częściowo wykształcone funkcje metropolitalne. Strategiczna interwencja podjęta w centrach regionów o mniejszym potencjale wzrostu może zaktywizować i uruchomić regionalne czynniki rozwoju oraz wzmocnić procesy innowacyjne i wzrost konkurencyjności [Heffner, Gibas, 2011, s. 48].

Słabiej rozwinięte województwa Polski Wschodniej należy wesprzeć, wykorzystując także instrumenty finansowe i pozafinansowe, aby zainicjować endogeniczny rozwój społeczno-gospodarczy. Procesy konkurencji i polaryzacji powodują, że większy napływ ludności obserwuje się w regionach lepiej rozwiniętych, a zwłaszcza znajdujących się na terenie dużych miast [Kudęłko i inni, 2011, s. 144].

Pięć województw Polski Wschodniej (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie) stanowi zwarty terytorialnie obszar, charakteryzujący się bardzo niskim poziomem spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej – na obszarze stanowiącym 31,6% powierzchni Polski wytwarzane jest 15,2% PKB [Eksperyty..., 2007, s. 5].

Członkostwo Polski w UE i realizacja polityki regionalnej dały możliwość pobudzenia procesów rozwojowych w regionach problemowych przez dostęp do różnych instrumentów finansowego wsparcia. Dla sprawdzenia, czy w dobie przemian rozwojowych postępuje proces kształtowania się ośrodków gospodarczych w regionie Polski Wschodniej podjęto badania, których celem jest ocena kierunku i tempa zmian potencjału demograficznego i gospodarczego. Analizie poddano stan zasobów ludzkich oraz poziom przedsiębiorczości regionalnych ośrodków miejskich. Obserwowane zmiany stanu wybranych wskaźników przedstawiono na tle przeciętnych warunków w województwach i w kraju w latach 2004–2011.

Podstawowym źródłem danych były informacje gromadzone w Banku Danych Lokalnych GUS. Szersza dostępność do informacji statystycznej dla jednostek podziału NTS3¹ pozwoliła na przeprowadzenie analizy porównawczej podregionów z terenu pięciu województw objętych programem operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej. Wykorzystanie tych danych umożliwiło wskazanie różnicowań podregionów poziomu NTS3 Polski Wschodniej, które określono za pomocą wskaźnika zmienności.

CHARAKTERYSTYKA REGIONU POLSKI WSCHODNIEJ

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego uwzględnia działania zwiększające spójność terytorialną w skali krajowej i regionalnej z wykorzystaniem budo-
wy powiązań funkcjonalnych między ośrodkami wojewódzkimi a ich otoczeniem regionalnym, aktywnym przeciwdziałaniem marginalizacji najsłabiej rozwijających się obszarów oraz ograniczaniem dysproporcji rozwojowych między poszczególnymi województwami [Krajowa Strategia..., 2010, s. 2]. Region Polski Wschodniej (RPW) zajmujący blisko 32% powierzchni kraju w 2011 r. za-

¹ NTS – Polska Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych – dzieli Polskę na hierarchicznie powiązane jednostki terytorialne na pięciu poziomach (trzy określono jako poziom regionalne a dwa – lokalne), z czego poziom NTS3 grupuje jednostki szczebla powiatowego [Rozporządzenie RM z 14.11.2007, DzU nr 214, poz. 1573 z późn. zm.].

mieszkiwało 21,4% ludności. Wybrane wskaźniki dla województw zestawione w tabeli 1 pokazują charakterystyczne cechy decydujące o odmienności tego regionu, na którą składa się mniejsze zaludnienie, przewaga obszarów wiejskich i ludności wiejskiej, ograniczony rynek pracy oraz mniejsza dostępność komunikacyjna.

Warunki demograficzne regionu cechuje gęstość zaludnienia – 82,4 osób/km² – niższa od średniej krajowej o około 40 osób/km² i niższy wskaźnik urbanizacji wynoszący 49,2%.

Negatywnym zjawiskiem utrzymującym się od lat jest przeciętnie wyższe bezrobocie, którego stopa w latach 2004–2011 osiągała najwyższą wartość w województwie warmińsko-mazurskim.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki dla regionu Polski Wschodniej [2011 r.]

Wyszczególnienie	Polska	Lubelskie	Podkarpackie	Podlaskie	Świętokrzyskie	Warmińsko-mazurskie
Gęstość zaludnienia [l. osób/km ²]	123,0	86,0	119,0	59,0	109,	60,0
Wskaźnik urbanizacji [%]	60,7	46,5	41,4	60,3	45,0	59,4
Stopa bezrobocia [%]	12,5	13,3	15,7	14,1	15,3	20,1
Łączna kwota pozyskanych środków w latach 2006–2011 [mld zł]	30,435	1,741	2,018	1,431	1,3480	1,451
Środki na inwestycje w latach 2006–2009* [%]	87,8	81,4	87,0	90,9	86,2	75,0
Gęstość dróg twardych [km/100km ²]	89,7	84,9	84,9	61,0	114,7	53,3

* Od 2010 r. w BDL GUS wprowadzono zmiany zestawień dotyczące środków pozyskanych przez samorządy z UE, a informacje o kwotach środków inwestycyjnych dostępne są za okres 2006–2009.

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL GUS.

Na łagodzenie dysproporcji rozwojowych udostępniana jest pomoc finansowa w ramach realizacji polityki regionalnej. Pozyskane przez samorządy gmin regionu Polski Wschodniej środki pomocowe UE stanowiły w sumie 26,3% kwot dofinansowania dla kraju w latach 2006–2011. Zauważono jednocześnie wzrost aktywności samorządów RPW w zakresie pozyskiwania pomocy, gdyż w 2007 r. stanowiły one 18,3% i kolejno: 16,4%, 24,9%, 30,3% oraz 29,1% kwot krajowych w 2011 r. Podregiony NTS3 cechowało znaczne zróżnicowanie wielkości pozyskanych środków w poszczególnych latach badanego okresu – najwyższe – 60,1% w 2009 r. i najniższe – 32,2% w 2011 r., jednak łączne kwoty za lata 2006–2011 były mniej zróżnicowane i wskaźnik zmienności wyniósł 35%.

Podobnie jak w kraju pozyskane środki przeznaczone były głównie na realizację projektów inwestycyjnych – 87,8%, a ich wartość stanowiła 84,3% kwot pozyskanych przez samorządy gmin badanego regionu. Stąd dofinansowanie to znacząco wspierało poprawę stanu infrastruktury technicznej, stanowiącej podstawę lokalnych procesów rozwojowych.

Jednym z podstawowych czynników determinujących siłę oddziaływania dużych ośrodków miejskich jest ich dostępność komunikacyjna, która jest zróżnicowana i podyktowana lokalizacją oraz poziomem rozwoju regionalnych ośrodków miejskich [*Strategia zrównoważonego...*, 2010, s. 9]. Dostępność komunikacyjna ulegała sukcesywnej poprawie w okresie członkostwa w UE, jednak stan dróg w 2011 r. świadczy o jej ograniczeniach w regionie Polski Wschodniej. Wskaźniki gęstości dróg względem średniej krajowej były niższe dla regionu w 2004 r. o 4 km, a w 2011 r. – o 2,7 km. O niekorzystnej sytuacji komunikacyjnej regionu świadczy także brak autostrad, które w kraju zwiększyły prawie dwukrotnie swą długość w latach 2004–2011 oraz nieliczne drogi ekspresowe. W regionie te ostatnie występowały tylko w trzech województwach: lubelskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim, ich długość wzrosła w analizowanym okresie z 30,5 km do 129,9 km, a udział w łącznej długości tych dróg w kraju zwiększył się z 13,1% w 2004 r. do 17,6% w 2011 roku. Ponadto cechą sieci drogowej są duże dysproporcje jej gęstości wewnątrz regionu, o czym świadczy wskaźnik dla województwa świętokrzyskiego – dwukrotnie wyższy od stanu dla warmińsko-mazurskiego – tabela 1. Wykorzystanie szansy dofinansowania tego rodzaju inwestycji w bieżącej perspektywie finansowej UE wydaje się szczególnie ważne, gdyż badania dowodzą, że rozwój infrastruktury transportowej w obrębie danego regionu prowadzi do podniesienia jego produktywności i wzmocnienia jego potencjału gospodarczego [Cieślik, Rokicki, 2010, s. 45].

ROZWÓJ OŚRODKÓW MIEJSKICH REGIONU POLSKI WSCHODNIEJ

Region Polski Wschodniej cechuje brak silnych ośrodków miejskich, mogących wesprzeć procesy rozwoju regionalnego i dać bodźce rozwojowe obszarom je otaczającym. Jedną z możliwości rozwoju dużych ośrodków miejskich jest ich funkcjonowanie w układach sieciowych, ułatwiających wzrost, wymianę wiedzy i kreatywność. Taką misję od 1990 r. pełni Unia Metropolii Polskich zrzeszająca 12 głównych miast kraju, wśród których są trzy miasta badanego regionu – Białystok, Lublin i Rzeszów [*Koncepcja przestrzennego...*, 2011, s. 74–75].

Zasoby ludności stanowiące podstawowy czynnik rozwoju ogólnie nie uległy wyraźnej zmianie w RPW – w okresie badawczym wzrosły o 0,4%, gdy w kraju zmiana wyniosła 1%. Nieco korzystniejszy wzrost zanotowano w województwie

warmińsko-mazurskim – 1,7% oraz podkarpackim – 1,5%, natomiast w pozostałych województwach regionu nastąpił spadek liczby mieszkańców: w podlaskim – o 0,1%; lubelskim – o 0,6% oraz świętokrzyskim – o 0,8% (tabela 2).

Tabela 2. Zasoby ludności regionów i ośrodków miejskich w latach 2004–2011

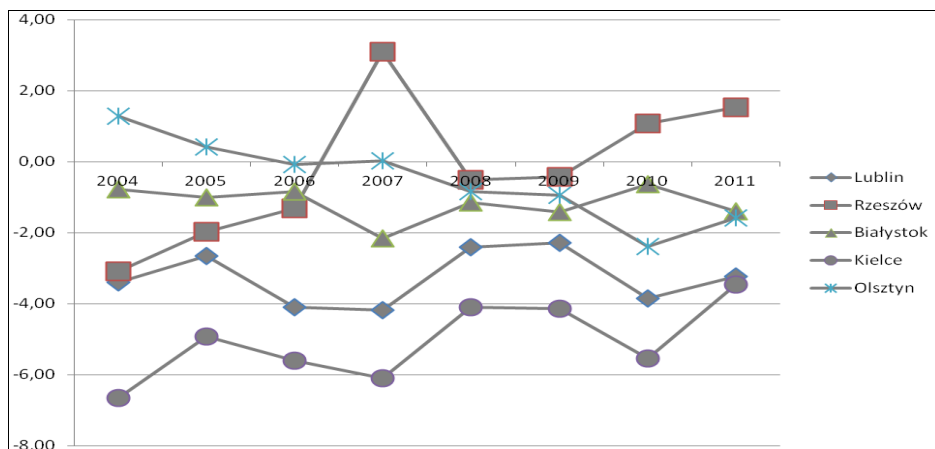
Jednostki samorządowe	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Lubelskie	2185156	2179611	2172766	2166213	2161832	2157202	2156768	2171857
Lublin	355998	354967	353483	351806	350462	349440	341289	348567
Podkarpackie	2097975	2098263	2097564	2097338	2099495	2101732	2111725	2128687
Rzeszów	159020	158539	163508	166454	170653	172770	172541	180031
Podlaskie	1202425	1199689	1196101	1192660	1191470	1189731	1191501	1200982
Białystok	292150	291823	294830	294143	294153	294685	292941	294298
Świętokrzyskie	1288693	1285007	1279838	1275550	1272784	1270120	1272022	1278116
Kielce	209455	208193	207188	205902	205094	204835	202789	201815
Warmińsko-mazurskie	1428714	1428601	1426883	1426155	1427073	1427118	1429967	1452596
Olsztyn	173850	174473	174941	175710	176142	176457	169881	175420

Źródło: BDL GUS.

W przypadku centralnych ośrodków miejskich regionu stwierdza się zróżnicowane procesy zmian liczby mieszkańców – zarówno wzrost, jak i spadek – częściowo wynikają ze zmian ich powierzchni. Miasta – stolicy regionów zasadniczo nie zmieniały swego obszaru z wyjątkiem Rzeszowa, gdzie w latach 2004–2011 jego powierzchnia uległa podwojeniu, tj. wzrosła z 54 do 117 km² (czyli o 116,7%) oraz Białegostoku – z 94 do 102 km² (tj. o 8,5%). W tym samym czasie wzrost liczby ich mieszkańców wyniósł odpowiednio 13,2% oraz 0,7%, co skutkowało spadkiem gęstości zaludnienia w skrajnych latach analizy – w Rzeszowie z 2945 do 1539 osób/km² i w Białymstoku – z 3108 do 2885 osób/km².

Niekorzystne zmiany zasobów ludzkich zaobserwowano w Lublinie oraz Kielcach wyrażające się zarówno spadkiem liczby mieszkańców – w Lublinie o 2,1% i w Kielcach o 3,6%, jak i gęstości ich zaludnienia (w 2011 r. wyniosła odpowiednio 2371 i 1835 osób/km²). W przypadku Olsztyna – przy braku zmian powierzchni – liczba ludności wzrosła o 0,9%, zwiększając gęstość zaludnienia.

Niekorzystne zmiany demograficzne ujawniają się w procesach migracji, które dla stolic województw zestawiono na rysunku 1. Okazuje się, że w badanym okresie dodatnie saldo wystąpiło dla Rzeszowa w roku 2007, 2010 i 2011 i Olsztyna – lata 2004–2005, a w pozostałych miastach wojewódzkich niekorzystne zmiany decydowały o ograniczaniu liczby ich mieszkańców.

Rysunek 1. Zmiany salda migracji na 1000 osób

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL GUS.

Saldo migracji jest wskaźnikiem oceniającym perspektywy rozwoju danej gminy. Ludzie przemieszczają się tam, gdzie mogą znaleźć pracę [Wojnicka i inni, 2005, s. 43], stąd istotna jest aktywność gospodarcza i tendencje jej zmian.

W latach 2004–2011 liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON wzrosła średnio w Polsce o 8,2%, a w sektorze prywatnym – o 8,9%. Jak zaznacza się – liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON nie odzwierciedla rzeczywistej liczby aktywnych podmiotów, gdyż wiele z zarejestrowanych firm nie prowadzi już działalności. Jednakże dynamika dobrze pokazuje siłę przedsiębiorczości, czyli liczbę nowo podjętych inicjatyw gospodarczych [Wojnicka i inni, 2005, s. 33].

Analiza stanu podmiotów wpisanych do rejestru REGON dla skrajnych lat analizy wskazuje na niższe tempo zmian w regionie, które wyniosło: ogółem 6,1% oraz 6,7% w sektorze prywatnym. Najwyższy wzrost wystąpił w podregionie białskim – odpowiednio o 12,2% i 13,2% – oraz w podregionie rzeszowskim o 11,5% i 11,8%. Niekorzystne zmiany liczby podmiotów gospodarczych wystąpiły w podregionie suwalskim – spadek ogółem o 6,1% i 6,5% – w sektorze prywatnym oraz w podregionie łomżyńskim – spadek ogółem o 0,8% i 0,9% w sektorze prywatnym. Także niskie tempo wzrostu cechowało podregion kielecki, gdzie zmiany te wyniosły 1,9% i 2,6%. Występujące zróżnicowanie tempa zmian w podregionach NTS3 było wyraźne – zarówno dla ogółu, jak i dla prywatnych podmiotów i wyniosło blisko 80%.

Procesy budowania konkurencyjności regionów składają się do tworzenia atrakcyjnej oferty inwestycyjnej dla podmiotów zagranicznych, co przejawia się wzrostem ich liczebności w kolejnych latach. W okresie badawczym wzrosła liczba takich podmiotów w kraju o 45,9%, gdy w RPW stwierdzono wzrost tyl-

ko o 18,3%. Oznacza to mniejszą atrakcyjność inwestycyjną regionu, gdyż podmioty gospodarcze z kapitałem zagranicznym² zmniejszały swój udział w ich ogóle na terenie kraju z 7,0% w 2004 r. do 5,7% w 2010 r.

Przeprowadzone badania stanu przedsiębiorczości wyrażonej liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. ludności wskazują na mniejsze nasycenie przedsiębiorczością w regionie – o około 23% – względem przeciętnego stanu w kraju – tabela 3. Szczegółowa analiza ujawniła, że od wstąpienia Polski do UE przy wzroście tego wskaźnika w kraju nastąpiła poprawa także w badanym regionie, choć mniejsze tempo pozytywnych zmian powoduje wzrost dysproporcji rozwoju gospodarczego względem innych części kraju. Analizując taką sytuację E. Sobczak [2012, s. 25] stwierdza wręcz, że przedsiębiorczość jest destymulantem rozwoju województw wschodnich.

Tabela 3. Poziom przedsiębiorczości [liczba podmiotów/10 tys. osób]

Wyszczególnienie	2004	2010	Zmiana [%]
Polska	937	1024	9,3
m. Lublin	1110	1194	7,6
średnia woj. lubelskie	607	683	11,4
zmienność	28	24	-
m. Rzeszów	1171	1196	2,1
średnia woj. podkarpackie	649	708	9,2
zmienność	31	26	-
m. Białystok	1073	1059	-1,3
średnia woj. podlaskie	641	654	2,1
zmienność	29	23	-
m. Kielce	1380	1401	1,5
średnia woj. świętokrzyskie	669	734	7,4
zmienność	21	19	-
m. Olsztyn	1220	1246	2,1
średnia woj. warmińsko-mazurskie	686	762	9,4
zmienność	17	14	-

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL GUS.

Zauważa się, że przy wyższym poziomie przedsiębiorczości dla regionalnych ośrodków miejskich, tempo zmian wskaźników ogółem dla województw było większe, co może wynikać z korzyści integracji z UE i wspierania procesów rozwojowych. W efekcie mniejsze ośrodki ograniczają dystans względem ośrodków większych, czemu towarzyszyła jednocześnie poprawa spójności gospodarczej wyrażona spadkiem wskaźnika zmienności powiatów w województwach wschodnich.

² Dostępne informacje wyłącznie dla województw oraz brak danych dla roku 2011.

Zmiany ogólnej sytuacji gospodarczej oddziałują na koniunkturę poprzez tworzenie nowych lub likwidację podmiotów gospodarczych i charakteryzowane są wskaźnikiem stabilizacji. Wartości tego wskaźnika wyrażające relację nowo zarejestrowanych podmiotów do podmiotów wykreślonych w danym roku z rejestru REGON dla RPW zestawiono w tabeli 4. Niskie wartości wskaźników świadczą o słabej kondycji sektora przedsiębiorstw na przestrzeni badanego okresu zarówno w kraju, jak i poszczególnych jednostkach regionu wschodniego. Nieco korzystniejsza sytuacja względem przeciętnych warunków cechowała województwo świętokrzyskie i ośrodek kielecki w latach 2004–2006 oraz woj. podkarpackie i lubelskie w okresie 2008–2010. Przy ogólnie najlepszej sytuacji w 2010 roku zauważyć należy wyraźniejszy rozwój ośrodków regionalnych Rzeszowa i Lublina w latach 2009–2010. Nieco mniejszy wzrost dla Białegostoku i Olsztyna wyrażał się jednocześnie przewagą wskaźnika nad ogólną stabilizacją w województwach, gdzie te miasta są ośrodkami regionalnymi. Jako korzystne zjawisko z punktu widzenia potrzeby rozwoju ośrodków metropolitalnych należy odnotować w ostatnich latach fakt osiągnięcia wskaźnika stabilizacji dla miast wojewódzkich, na poziomie równym lub wyższym niż dla samych województw.

Tabela 4. Wskaźnik stabilizacji w latach 2004–2011

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Polska	1,2	1,2	1,1	1,2	1,3	1,0	1,7	0,9
Lubelskie	1,0	1,1	1,2	1,1	1,3	1,2	1,8	0,9
m. Lublin	0,9	1,1	1,0	0,8	1,2	1,3	1,8	0,9
Podkarpackie	1,0	1,0	1,2	1,2	1,3	1,1	1,9	0,9
m. Rzeszów	0,9	0,9	1,0	1,2	1,2	1,2	1,9	1,2
Podlaskie	0,6	0,8	1,0	1,0	1,3	1,0	1,3	1,0
m. Białystok	0,5	0,7	0,9	1,1	1,2	1,1	1,6	1,1
Świętokrzyskie	1,2	1,3	1,4	1,1	1,3	0,8	1,4	0,8
m. Kielce	1,5	1,7	1,1	0,8	1,0	0,8	1,4	0,9
Warmińsko-mazurskie	1,0	1,2	1,2	1,2	1,3	0,9	1,5	0,9
m. Olsztyn	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2	1,1	1,6	0,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL GUS.

Zaprezentowane zestawienia dotyczące rozwoju przedsiębiorczości wskazują na ograniczone możliwości oddziaływania regionalnych ośrodków miejskich na ich otoczenie poprzez budowę funkcji metropolitalnych. Szansą na korzystne zmiany może być skuteczna realizacja przyszłej polityki regionalnej UE i odpowiednie instrumenty jej wdrażania na poziomie krajowym.

PODSUMOWANIE

Nowa polityka spójności promuje spójność terytorialną, wskazując na specjalną rolę miast, geografii funkcjonalnej, obszarów o specyficznych problemach geograficznych i demograficznych oraz strategii makroregionalnych jako elementów nowych programów [*Koncepcja przestrzennego...*, 2011, s. 34]. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności – to jeden z wiodących celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju [*Koncepcja przestrzennego...*, 2011, s. 71]. Uznanie tego priorytetu na poziomie krajowym wymaga wzmocnienia bodźców rozwojowych w stosunku do regionu Polski Wschodniej, którego niedorozwój ogranicza konieczne przemiany.

Podjęta analiza stanu potencjału społecznego i gospodarczego województw RPW i ich ośrodków miejskich wskazuje na występowanie licznych ograniczeń poprawy istniejącej sytuacji. Brak zauważalnego wzrostu społeczności miejskiej w centrach regionu Polski Wschodniej osłabiają procesy emigracji, stanowiące zagrożenie rozwojowe z uwagi na odpływ ludności z potencjalnie najbardziej aktywnych grup wiekowych oraz o lepszym wykształceniu. Jest to także istotne uwarunkowanie poprawy kondycji gospodarki regionalnej z uwagi na przemiany cywilizacyjne i potrzebę wprowadzenia innowacji decydujących o jej pozycji konkurencyjnej. Powolne tempo korzystnych zmian w okresie członkostwa w UE poprawia wprawdzie spójność terytorialną, jednak dla realizacji rozwoju opartego na potencjale endogenicznym konieczne byłoby wzmocnienie pozycji regionalnych ośrodków miejskich jako centrów oddziaływania na rozwój regionu Polski Wschodniej.

LITERATURA

- Cieślak A., Rokicki B., 2010, *Wpływ inwestycji drogowych na rozwój polskich regionów* [w:] *Spójność ekonomiczno-społeczna regionów UE*, t. II: *Spójność ekonomiczno-społeczna w Polsce*, KUL, Lublin.
- Ekspertyzy do Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*, 2007, MRR, Warszawa.
- Heffner K., Gibas P., 2011, *Regiony słabiej rozwinięte a efekty polityki spójności w Polsce* [w:] *Polityka spójności w okresie 2014–2020 a rozwój regionów Europy*, Prace naukowe UE we Wrocławiu nr 227, Wrocław.
- Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030*, 2011, MRR, Warszawa.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020. Regiony, Miasta, obszary wiejskie. Synteza*, 2010 Warszawa.

- Kudelko J., Prusek A., Zieliński K., 2011, *Europejska polityka spójności oraz jej efekty w Polsce*, Wyd. UE w Krakowie, Kraków.
- Strahl D. (red.), 2006, *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław.
- Sobczak E., 2012, *Wykorzystanie funduszy unijnych a spójność społeczno-ekonomiczna w rozwoju regionów*, Oficyna wydawnicza Politechniki Warszawskiej.
- Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2011–2020*, 2010, MRRW, Warszawa, www.mrr.gov.pl (dostęp 11.07.2011).
- Wojnicka E., Tarkowski M., Klimczak P., 2005, *Ekspertyza dla Ministerstwa Gospodarki i Pracy: Przestrzenne i regionalne zróżnicowania ośrodków wzrostu. Polaryzacja a wyrównywanie szans rozwojowych. Przesłanki dla kształtowania polityki regionalnej państwa*, Gdynia–Rzeszów, www.efs.gov.pl (dostęp 11.08.2012).

Streszczenie

Działania zwiększające spójność terytorialną w skali krajowej i regionalnej wiążą się z budową powiązań funkcjonalnych między ośrodkami wojewódzkimi a ich otoczeniem regionalnym dla przeciwdziałania marginalizacji najsłabiej rozwijających się obszarów oraz ograniczania dysproporcji rozwojowych między poszczególnymi województwami. Podjęte badania nad kształtowaniem się ośrodków gospodarczych w regionie Polski Wschodniej mają na celu ocenę kierunku i tempa zmian potencjału demograficznego i gospodarczego aglomeracji miejskich w latach 2004–2011. Analiza stanu zasobów ludzkich wskazuje na powolne i zróżnicowane tempo wzrostu potencjału demograficznego miast wojewódzkich badanego regionu. Słaby rozwój działalności gospodarczej w regionalnych ośrodkach miejskich wymaga silniejszego pobudzenia przedsiębiorczości, by uruchomić regionalne czynniki rozwoju oraz wzmocnić procesy innowacyjne i wzrost konkurencyjności.

Development Centers in the Eastern Poland

Summary

In order to counteract processes of marginalization of underdeveloped regions and disparities in economic development between Polish provinces a range of programs are enacted which enhance territorial cohesion both at the national and regional levels on the one hand and aim at establishment of functional links between province centers and their regional surrounding on the other. The research on the development of economic centers in the region of East Poland is meant to determine the direction and pace of ongoing changes in the demographic and economic potential of urban areas of the region in years 2004–2011. The conducted analysis evidences sluggish and diversified rate of the demographic potential increase in the province towns of the area. The slow growth of business activity in the main urban centers calls for animation of entrepreneurial activity in order to trigger regional development, enhance innovation and increase regional competitiveness.